

Verden kalder Vornæs

af Solveig Ejlersen

Familien Valentin i Bøgebjerghuse

Der, hvor dæmningen over Vejlen ved Vornæs Skov brast nytårsnat 1905, roede han, 10 år gammel, folk over og tjente ca. 5 øre pr. tur. Han var Rasmus Valentin, født 1896, søn af Niels Peder Nordstrøm Valentin¹ og Jensine Valentin². Om Rasmus skal denne historie (mest) handle.

Faren, Niels Peder, var fra 6 års alderen vokset op i fæstehuset i Bøgebjerg under Valdemars Slot. Husets nuværende adresse er Søren Lolks Vej 30. Han var den ældste i en søskenflokk på 7, hans søskende var Kirsten (Bødker), Laura Andrea, Anders, Rasmus, Marianne og Martin. Niels Peder overtog husfæstet efter stedfaren, Knud Rasmussen Valentin, og var som han, skovarbejder og fisker.

Rasmus var den yngste af Niels Peder og Signes børn. De tre storesøstre var: Ane Sofie Rasmine, Marie og Anna Valentin. Ane Sofie blev gift med Laus Husmand, der sammen med broren, Rasmus Husmand (skipper), i en lang årrække – frem til ca. 1950 – sejlede varer og personer til og fra Dæmningen med skibet »Viking«.

Marie blev gift med en hovmester Holm fra Svendborg. Både Ane Sofie og Marie døde i ret ung alder af tuberkulose. Anna Valentin blev gift med sin halvonkel Anders Knudsen Valentin, 'verdens sureste mand' (ifølge pålidelig kilde). Anna levede længe nok til at få folkepension. Aldersrente, det ville hun ikke have, men når alle, selv A.P. Møller, havde ret til folkepension, ville hun også godt have det.

Signe (Jensine) fodrer høns. Midt i billedet ses Niels Peder Valentin. (Foto: Søren Lolks)

Fiskere ordner garn ved dæmningen ved Vejlen. Niels Peder Valentin skulle efter sigende være en af fiskerne på billedet. (Foto: Søren Lolk)

Da hun aldrig havde fået aldersrente, fik hun mere i folkepension end andre og havde gode år i alderdommen.

Rasmus, skolegang og uddannelse

Og hvad blev der af lillebror Rasmus? Knud Rasmussen Valentin (Niels Peders stedfar) havde en bror, Valentin Rasmussen (1840-1912), som var rejselærer på Birkholm og Hjortø. Han var ugift og havde ingen børn. Han må derimod have haft et godt forhold til brorens stedsøn, Niels Peder, for da rejselæreren i 1912 fik at vide, at Niels Peder var død, blev han så ked af det, at han selv faldt om og døde. De to blev begravet samme dag og ved siden af hinanden på Landet Kirkegård med to flotte ens gravsten, fortæller Boris Valentin, søn af Rasmus Valentin.

Mon rejselæreren fik øje på, at Rasmus var en kvik knægt, eller måske var det skolelæreren i Vornæs, der sørgede for, at en kreds af bønder

gav Rasmus økonomisk mulighed for at tage realeksamen i Svendborg.

Fra at gå i den stråttækte i Vornæs hver anden dag og hjælpe med at passe køkkenhaven, tage med på fiskeri, gå ærinder for mor Signes telefoncentral og at have udsigt til et liv i fortsat små kår, åbnede verden sig uventet op.

De var tre fra den anden side af Bregninge Bakke, som fik mulighed for at tage realeksamen: Købmandens søn fra Bjerreby blev læge i Marstal og tog navneforandring til Skalkam. Han var en guttermand, og han var altid livlig. Så var der Hans Hansen fra Bregninge. Han blev journalist. Det var de eneste tre, der kom fra »Udkantståsinge«, fortæller Boris med et skævt smil.

Det var sin sag dengang at komme til Svendborg fra Vornæs, Boris ved ikke, om hans far cyklede på den dårlige vej, men han boede vist i Svendborg om vinteren. En generation senere tog Boris selv dagligt cykelturen til Svendborg i 3 år for at gå på gymnasiet. Der

Huse i Bøgebjerg. Huset længst til venstre var Knud Rasmussen Valentins fæstehus på Søren Lolks Vej 30, som sønnen Niels Peder Valentin overtog.

var ofte pløre og ælte og dybe hjulspor efter hestevogne – der var kun asfalteret fra Stougårdsmedien. Han har stadig ondt i en arm, og det bliver til stadighed værre, efter et fald i et af de hjulspor.

Rasmus tog realeksamen i 1912, og sendte derefter stillingsansøgninger til Toldvæsenet og til Store Nordiske Telegrafvæsen. Som Rasmus selv sagde: »Jeg går hver dag resten af livet og venter, hvornår der kommer svar«. Der kom aldrig svar fra toldvæsenet. Men han kom til København og blev lært op i telegrafi. Et måske oplagt valg, vokset op i et hjem med telefoncentral.

Samme år som Rasmus rejste til København, døde faren efter lang tids sygdom. Signe havde heldigvis sin egen indtjening. Hun havde telefoncentral og høkerbutik med smugkro – Boris har stadig et af de glas, hun serverede i. Så kunne de, der kom sejlene fra øerne for at hente brænde komme ind og få et glas øl eller brændevin – sort. Klemt inde mellem sko-

Avertissementer

Hjærtelig Tak
for udvist Deltagelse ved min
kære Broder, Valentin Rasmussens
Begravelse.
Knud Valentin Rasmussen.

Tak.
For den store Hjælp og Del-
tagelse under min kære Mands
langvarige Sygdom, Død og Be-
gravelse bringes herved min
hjærteligste Tak.
En særlig Tak til Læger og
Sygeplejersker paa Svendborg
Sygehus.
Paa Børns og egne Vegne:
Jensine Valentin.

Takkeannoncer i Svendborg Avis den 4. maj 1912.

ven og Vejlen var der ikke græs til en ko, men Signe gik tur med koen, og mens hun strikkede, græssede koen i vejkannten. Hun boede der, til hun døde i 1930.

Et sted øst for Uralbjergene

Et sted øst for Uralbjergene var der en anden, der mistede sin far i ung alder. Det var Elena Sergejevna Bereschnova. Hun blev født 31.12.1902 i byen Kiachta på grænsen mellem Sibirien og Mongoliet. Byen havde været et vigtigt handelsknudepunkt for handlen med te fra Kina til Europa. Byen havde efter sigende en af de rigeste udsmykkede kirker i Rusland, en indikation på velstand. Elena havde tre ældre brødre og en yngre søster, Maria. Faren, der var handelsmand og teglværksejer samt ivrig jæger, døde i 1914. Han var fra den oprindelige befolkning. Elenas mors slægt stammede fra Hviderusland. Hun døde i 1956 og overlevede således både den russiske revolution og to verdenskrige.

Elena havde det som blommen i et æg i sin barndom. Hjemmet var velstående, og der var mange tjenestefolk. Hvis børnene ikke kunne sove, stak de fødderne ud under dynen, så skulle tjenestefolkene kilde dem med fjer under fødderne, indtil børnene sov. Det fortælles også, at de velhavende fruer sendte deres vasketøj til Paris!

Elena var meget både forkælet og modebevidst som barn – indtil revolutionen.

Som barn måtte hun ikke komme i køkkenet, tjenestefolkene skulle gøre alt arbejdet. Hun kom der alligevel og lærte at spå i kort. Hver nytårsaften senere hen spåede hun familien med remsen på russisk: »*Fremtiden, fortiden, hvad det ender med, og hvordan hjertet får fred.*«

Når vi ved så meget om Elena, er det fordi der i byen Kiachta var en af Store Nordiskes telegrafstationer. Dansk teknologisk verdenshistorie, storpolitik og globalisering flyttede to unge mennesker, lokalt forankrede i hver sin verdensdel, i uventet retning. Elena havde

Det er ikke Signe, men en anden kone, der heller ikke selv har græs nok til køerne. (Foto: Søren Lolk)

to lærerinder, der begge blev dansk gift. Den enes mand var biografejer og spillede bl.a. »Fy og Bi«. Mon det var i biografensalen de to unge – Rasmus fra Vornæs og Elena fra Kiachta mødtes?

Med Store Nordiske telegrafskab til Rusland

Rasmus flyttede til København som 17-årig, blev udlært telegrafist og ansat i Store Nordiske (SN). Hans første udstationering var i London. Så var han kort tid i Sverige og kom derefter til Skt. Petersborg, hvor han var, da 1. verdenskrig brød ud. Derfra flyttede han ud gennem Rusland og Sibirien og arbejdede på telegrafstationerne i Omsk, Tomsk, Irkutsk og Kiachta. Hvordan han kom fra den ene til den anden, det måtte han aldrig fortælle noget om. Ansatte i SN skrev under på en edsformular. Rasmus var i Rusland fra 1914-1921, under hele verdenskrigen, revolutionen og borgerkrigen, og vi ved, at de ansatte i SN i

perioder var bevæbnede. Rasmus skulle senere vende tilbage (1929) og afslutte sin karriere i Rusland (Sovjetunionen).

Revolution og borgerkrig og Store Nord

Da revolutionen i Rusland brød ud i 1917, var man i SN mildt sagt ikke begejstrede for bolsjevikkerne. Man ventede på, at de hurtigt ville falde, især efter at der kom en international blokade og militær invasion. Men SN's analyse af situationen var, at uanset hvem der vandt i den russiske borgerkrig (1917-1921), så havde de brug for at samarbejde med den nye hersker, for ellers var der ikke nogen transsibirisk telegrafforbindelse. SN havde to kabelnet – et i Nordeuropa og et i fjernøsten –, og de var forbundet af den 10.000 km lange telegraftråd gennem Rusland. Den forbindelse var forudsætningen for selskabets verdensomspændende virksomhed.

Den transsibiriske linje var afbrudt mellem Petrograd og Finland i næsten 4 år pga. ødelæggelser og borgerkrig. Langs resten af strækningen var der også ofte ødelæggelser af kabel og master, der krævede løbende reparation.

Efter borgerkrigens afslutning forhandlede SN fra 1921 med det nye sovjetiske udenrigsministerium om fortsat drift af linjen. Den koncession de havde indgået med zarstyret, gjaldt jo ikke længere. Det russiske Udenrigsministerium ville rigtig gerne bevare den her forbindelse, hvorimod chefen for det hemmelige russiske politi ikke ville samarbejde med SN. Så skar Lenin igennem og sagde: »Vi skal samarbejde med dem, med danskerne, for de er neutrale, de er kun interesserede i én ting, og det er et overskud«³. Det har været en livsnerve i selskabets historie, at forholde sig neutralt – og det gjorde de helt op i Stalintiden. SN fik de første mange år under Stalin en særstatus, f.eks. fik de kvinder, der havde giftet sig med ansatte i SN, lov til at rejse ind i Sovjetunionen igen.

At være i krigszonen

Rasmus Valentin fra Bøgebjerg i Vornæs oplevede ikke alene at befinde sig midt i en teknologisk revolution, hvor tidligere tidsbarrierer forsvinder, så en meddelelse f.eks. fra Shanghai til København blev kortet ned fra 2

Kort fra 1925 over Store Nordiske Telegrafsselskabs samlede system.

Bilkortege med danske telegrafister på inspektion i 1921.

Kiachta blev slemt beskadiget under den russiske borgerkrig.

Eftersyn af telegrafmast i øde område ved Kiachta.

måneder til 2 timer. Det er en periode, hvor C.F. Tietgens finanseventyr bliver et teknologisk kvantespring, der forandrer vores forhold til verden.

Han lander også i en heftig borgerkrig, og er en af de få, der oplever hele revolutionen og krigen. Boris spørger retorisk: *»Men hvad flavede han egentlig i de år?«* Udover at morse telegrammer til og fra telegrafstationen har han I årene 1917-1921 måske været beskæftiget med at reparere de ledninger, der blev klippet af skiftevis de røde og de hvide og de master, der blev savet om og brugt til brænde.

Da landlinjen fra Kiachta gennem Gobiørkenen til Beijing skulle genetableres efter den russiske borgerkrig, blev hele forbindelsen i 1921 inspiceret af en bilkortege med danske telegrafister assisteret af indfødte. Området havde kort forinden været scene for en militær konflikt mellem russiske, mongolske og kinesiske tropper.

Hvornår Rasmus kom til Kiachta ved vi ikke præcist. Men vi ved, at han bliver gift med Elena Sergejevna Bereschnova i august 1920, hun knap 18, han 24 år gammel. Parrets første søn Niels Valentin bliver født i maj 1921 i Kiachta. Mange danske telegrafister blev gift med russiske kvinder, og Boris mener, at Elenas mor har støttet datterens forbindelse til danske Rasmus. Det var en vej væk fra Lenin og Stalin – og alt det der, reflekterer han.

Under opholdet i Kiachta var Rasmus og de andre danskere, trods alt, nok en del af overklassen, vurderer Boris. Overklassen (heriblandt Elenas familie) levede et liv på vulkaner – den vidste, at det snart var forbi. Rasmus oplevede store jagter, bl.a. ulvejagter på hesteryg, klapjagt på urfugle og tjur mv. Og han var med til store fester i nabobyen Maimaicheng hos kinesiske rigmænd. Her var skikken, at værten gik rundt og drak et glas risbrændevin med hver enkelt gæst. Og så blev værten båret ud.

Kiachta blev skiftevis erobret af de to parter. Der var terror fra begge sider, fortæller Boris. I denne periode var der ofte maskingeværssalver om morgenen. Om det var de hvide eller de røde, der stod for henrettelserne kom an på hvem, der havde magten i byen. Det skete også, at man knuste tilfangertagne modstanderes testikler mellem mursten. En gravid kvinde var blandt de dræbte. Hun blev skåret op, fosteret stukket på en bajonet og båret rundt i byen. Nogle af Elenas familiemedlemmer blev også dræbt.

To af Elenas brødre deltog i revolutionen. Hvilken side de var på, var tilfældigt og kunne skifte. Brødrene overlevede revolution og borgerkrig. Den ene faldt i Stalingrad under 2. verdenskrig, den anden var med ved Berlins erobring. Han gik til i alkohol, da han kom hjem.

På baggrund af situationen har Rasmus og Elena nok ikke været kede af, at SN sendte dem 'hjem' i 1922 for at aflægge rapport i Danmark. Udover at alle ikke overlevede krigen, var revolutionen en social deroute for

Elenas familie. Samtidig med krig og ødelæggelser var der i året 1921 mange, der døde af sult.

Familien flytter til Europa

I januar 1922 rejste familien først til London, så til Danmark. Rejseruten gik med hestevogn til Uland-Ude, med tog gennem Manchuriet, til Peking, videre med skib syd om Asien med anløb af mange havne. I Singapore kom en mand forbi, mens de sad på en fortovscafé: »Er det ikke Rasmus?« »Jo, og du er Verner.« Det var en skolekammerat – verden var blevet lille. De mødtes senere igen i Svendborg.

Rasmus skulle aflægge rapport til SN efter det lange ophold i Sovjet. Under opholdet i Danmark fik de lejlighed til at besøge familien i Vornæs.

Da de rejste videre var det først med udstationering i Gøteborg, 1923-24, hvor Boris blev født. Familien rykkede videre til Finland og var der en længere periode fra 1924-1929. Også her havde der været borgerkrig.

Da Boris skulle døbes, var faren så optaget af at snakke om krigen med den finske præst,

Telegrafstationen i Kiachta overlevede borgerkrigen uden ødelæggelser.

at han glemte tiden, og kom til at sige Boris i stedet for Bjørn, som han skulle have heddet. Boris har sine første erindringer fra en sommer, de boede på en ø hos en ældre kvinde. Når de løsgående køer skulle hjem og malkes, råbte hun Hilpasi hilpasi hilpasi hej. I stedet for at sige hallo, sagde Boris og Niels af og til den remse, når de senere ringede til hinanden. I 1929 blev Rasmus Valentin forflyttet til Irkutsk, men inden da, var familien på kort besøg i Danmark.

På besøg hos bedstemor Signe

Det blev den første og eneste gang Boris mødte sin danske bedstemor, der stadig boede i Bøgebjergshuse. De var der en uges tid. Fra besøget husker han et svagt billede af bedstemoren – en lille trivelig dame i mørke klæder, der skærer af et hjemmebagt franskbrød, som hun står med under armen. Han husker også, at han legede med Niels ude på vejen, der dengang var grusvej, og at han (Boris) kom til at kaste en sten, der knuste en rude, hvorefter han satte sig og 'hylede' ulykkeligt. Da bedstemoren hørte, hvad der sket, sagde hun: »*Det gør ingenting min ven*« – bedstemødre er umulige jo! Så begyndte bror Niels at hyle, og bedstemor Signe ville vide, hvad der så var i vejen med ham? Jo, han ville også prøve at kaste et vindue ud. Så gav bedstemor ham en sten, og så kastede han også et vindue ud. Så var der fred igen. Det var den eneste gang, hun så sine sønnesønner, hun døde året efter i 1930. Boris kan huske, at der kom telegram til deres far, at hun var død. Hun døde af kræft. Da hun lå på sygehuset i Svendborg, klagede hun til overlægen, han hed vist Reimann dengang, (Boris citerer bedstemoren med gammelmor-pibestemme på dialekt) – »(Å Rasmus ha ve sænd' dræøene hjæm på kåstskoel«.... osv) = »*Han vil sende drengene hjem på kostskole, og det vil jeg ikke ha', jeg vil ikke dø, jeg vil ikke dø hr. overlæge, han vil sende dem alene på kostskole her i Danmark, det vil jeg ikke ha!*«. Men døde, det gjorde hun nu alligevel.

Irkutsk 1929-1930

Russiske bedstemor og moster Maria boede i Ulan-Ude, 400-500 km fra Irkutsk, med mindre man sejlede over Bajkalsøen. Engang var Elena og drengene på besøg hos dem. Bedstemoren og Maria boede meget fattigt og var meget glade for de varer, gæsterne havde med. Store Nord sørgede for at forsyne sit personale med alt fra Danmark – smør i dåser, konserver, cigarer osv. Alt, der var en selvfølge i Danmark, var uopnåeligt for befolkningen i Sovjet. En periode boede moster Maria hos dem, og Niels og Boris lærte russisk. De gik ellers ikke i skole.

Rasmus var et friluftsmenneske, og Boris husker, at familien tog på ture på floden Angara, der løber ud fra Bajkalsøen, når vejret var godt. Så sejlede de til en ø, slog telt op og stegte Sjaslik (lammekød og løg) på spid over åben ild, herlig ret, herlig mad. På en sejltur på Bajkalsøen talte drengene togvognene, der kørte forbi inde på land, der var ofte op til 60-70 vogne. Jeg tænker på, hvad der var i de togvogne.... For fra 1928 stod Stalin ved roret, og tilstandene for en stor del af befolkningen gik fra slemt til værre. Måske var togvognene fyldt med mennesker på vej til arbejdslejre i Sibirien...

Børnene sendes hjem til Danmark.

Der er nok ikke meget tvivl om, at forholdene var blevet barske i Sovjet. Så måske var der mere end én god grund til at sende brødrene til Danmark. På kostskole i Bagsværd. Niels var 9 år, og han trængte til at komme i skole, som Boris anfører, og Boris var 6 år, da de blev anbragt på skolen i Bagsværd. Det var en ikke helt almindelig tur, de skulle på, – på deres 1. skoledag. Elena rejste alene med dem, Rasmus skulle passe sit arbejde. De rejste med tog, men da toget skulle forcere en stigning i Uralbjergene, havde lokomotivet ikke kræfter nok, toget gik i stå, og lokomotivet kørte afsted uden togvogne for at hente forstærkning. Passagererne kunne så gå ud og plukke bær og

Boris og Niels Valentin, kostskoleelever i Bagsværd. (Kopi af privatfoto)

blomster. Elena var meget betænkelig, »Tænk, hvis toget pludselig kører.«

Elena tog tilbage til Irkutsk, da brødrene var sikkert indkvarteret i Bagsværd. Det har sikkert været hårdt for forældrene at undvære børnene. Vi fik jo kammerater, som Boris svarer på mit spørgsmål, om det var hårdt at være på kostskole. Der lyder ingen fortrydelse fra ham, tværtimod var forholdene gode, og det må have været en fagligt ambitiøs skole, der lagde grunden til videregående uddannelse for begge brødre.

Danske telegrafister ud af Sovjet

I 1933 gik Rasmus på pension, 38 år gammel. Han var temmelig syg, han havde haft tyfus, og hans helbred var rimeligt ødelagt. Der blev skåret ned i Rusland pga. Stalin, så de havde ikke brug for så mange telegrafister, så SN skulle af med nogen, og så ville han også helst holde op selv, kunne jeg forstå, fortæller Boris. Og så var der Elena, der gerne ville 'hjem' til deres børn.

Ifølge forfatteren Kurt Jacobsen, falder Rasmus' pensionering i tråd med Sovjetregeringens ønske om at udskifte de danske telegrafister med russiske. SN modsatte sig først med henvisning til, at russiske telegrafister ikke var så veluddannede som danske. Men

9. januar 1935 krævede Sovjetunionens Folkekommisariat for Kommunikationsvæsen, at 7 navngivne danske funktionærer på SN telegrafstation i Leningrad (tidl. Petrograd og Skt. Petersborg) blev fyret. De sidste to danske telegrafister i Sovjet, hhv. i Irkutsk og Leningrad, blev arresteret og fængslet i 1937 og 1938. Den ene anklaget for at være tysk spion, den anden for at omgå russiske trotskister⁴ og andre fjender af Stalin og sovjetstyret. De blev begge dømt skyldige, hvilket sædvanligvis medførte dødsstraf eller langvarige straffe i arbejdslejr, men i deres tilfælde resulterede i udvisning.

Bemærkelsesværdigt blev SN ikke frataget sin koncession, og de tjente fortsat godt på 'den røde tråd', selvom alle danske telegrafister i Sovjetunionen var vendt hjem.

Rasmus fik en god pension, men der var krav knyttet til den. Han og Elena måtte aldrig fortælle om politiske og forfærdelige personlige oplevelser, de havde haft, og så var der selvfølgelig evt. viden om statshemmeligheder, for der blev jo telegraferet meget. De fik at vide, at pensionen ville blive ophævet, hvis de fortalte noget. Lidt slap der ud engang imellem, men der er jo ting, man helst vil glemme – antagelig. Bl.a. fortalte Rasmus om en jagtkammerat, der var blevet kaldt op til GPU (senere KGB) og bedt om at blive stikker. Han skulle fortælle, hvad venner osv. mente om styret. Da han protesterede og ikke ville anmelde venner og familie, fik han lov at gå. Da han nåede døren, siger politimanden: »For resten, du har jo to børn. Vil det ikke være forfærdeligt, hvis de pludselig blev kørt ned?« Hvad skulle manden gøre? Hvad ville man selv have gjort?

Hjemrejsen gik over Berlin. Det var umiddelbart inden Hitler fik magten i Tyskland. Der var kun 3 gæster på hotellet, Elena og Rasmus og en ingeniør fra Norge. Bamsen, som Boris stadig har stående på sin reol, havde forældrene med hjem til ham. De troede nok, at han stadig var 'lille søde Boris'.

Tilbage til Danmark

Familien flyttede til Svendborg. De købte det gamle lodshus i Tankefuld i 1933 og boede der indtil 1938. Der var 3 tdr. land til, dem plantede de til med frugttræer. De byggede en ny villa, men Rasmus blev uenig med skattevæsenet, så de solgte den.

Han havde en del tidligere telegrafistkolleger i omegnen, flere af dem var bosat på Thurø. Dem kom de så temmelig meget sammen med, de havde jo også oplevet tilstandene derude i Sibirien og andre steder i verden. Flere var gift med russere, så Elena fik især én veninde, som hun besøgte, ikke mindst da begge var blevet enker. De talte russisk sammen. Når Elena skulle skælde ud, foregik det også på russisk. Hun havde jo ikke lært, hvordan man skælder ud på dansk.

Fra Tankefuld til Vejlegården

Boris har aldrig mødt Søren Lolk, men han husker, at der var en kronik i Politiken om ham, da han døde i 1933.

I 1938 fik de mulighed for at købe Vejlegården efter hans enke Johanne Lolk, så Rasmus

flyttede hjem til sin barndoms egn med sin familie. Den fysiske afstand til barndomshjemmet var under 1 km, men den sociale afstand mellem opvæksten i Bøgebjergghuse og ejer af Vejlegården, Lille Vejlegård og Danmarkshuset var enorm. Som Boris fortæller: »*Det var ufatteligt, ufatteligt, at han kunne komme op og fik den uddannelse til telegrafist og kom ud i den store verden og oplevede helt andre forhold.*« Når jeg mener, at hans mor foretog den største rejse og forandring, er han ikke helt enig med mig – hans fars var ikke mindre!

De første år på Vejlegården var der forpagter på, Rasmus var jo ikke landmand. Men den store plantage med Grev Moltkepærer var ikke forpagtet ud, pærerne blev solgt til konserver. Familien udstykkede og solgte Danmarkshuset med tilhørende jord, det betalte for Niels' uddannelse til tandlæge. Senere solgte de også Stejlemarken, den betalte for Boris' tandlægeuddannelse.

Opfindelser

Fra 1942 drev de selv gården med frugt, kvæg, grise osv. Rasmus Valentin blandede sig ikke

Vejlegården 1939. (Foto: Sylvest Jensen)

Rasmus ved Vejlegården. (Kopi af privatfoto)

Elena ved Vejlegården. (Kopi af privatfoto)

Malergården, som Niels og Boris købte. (Foto: Sylvest Jensen, 1953)

Hele familien tog del i gårdens drift. Her ses Elena på markarbejde. (Foto fra gl. smalfilm)

så meget med de andre landmænd, men fandt sine egne veje. Feks. fik han A.T. Møller i Svendborg til at anlægge et vandingsanlæg. Det var netop færdigt den tørre sommer i 1947, hvor de havde en mark med asieagurker. Men der var jo ingen asier, så han satte vandingsanlægget i gang. Der var meget vand i en meget dyb mergelgrav, og han vandede og vandede. Vognmand Frede Jakobsen fra Strammelse, kom ustandselig og hentede agurker og kørte dem til Nordsjælland til Beauvais. De ku' ikke forstå, hvor han fik alle de asier fra, så de sendte en mand over for at se, hvordan han ku' avle alle de asier.

Rasmus fik sønnerne Niels og Boris til at købe Malergården, for lige meget hvor tørt det var, så løb der vand der, så han fik gravet en rende over i den store mergelgrav, så der stadig kunne komme frisk vand til. Det blev der snakket om blandt folk – *'Du sælger i dajñ een æin, men uvier i dajñ aan!* (du sælger i den ene ende og udvider i den anden!)

Da krigen var forbi, kom alle de her moderne ting frem, og Rasmus læste om, at man kunne sprøjte markerne. Den anden 'opfindelse' Rasmus gjorde, var at montere en fast bom med dyser koblet på motorsprøjten til frugttræerne. Han havde hørt om, at man kunne købe hormoner/gift og sprøjte, så alt det bredbladede visnede. Så kørte han i markerne med

den, dengang var alle marker gule af agersene om foråret. Han var ikke så dreven endnu, så der blev gule striber i marken. Årene efter begyndte de andre landmænd også at sprøjte.

Gode år – og en afslutning

Selvom Elena var 'en fremmed fugl', faldt hun til på Tåsinge som gårdmandskone på Vejlegården. Hun havde to piger til at hjælpe sig, der var stor køkkenhave, høns og grise. De havde folkehold, indtil de fik gifte folk. Elena elskede at lave mad – sibirisk mad også dansk. Hun lavede bl.a. fyldte græskar, pirogger, kolduni, pelmeni og en kinesisk ret med mange grøntsager til. Senere lavede Boris' norskfødte kone, Dagny, også disse retter. Dem snakker familien i Norge stadig om.

Selvom det gik godt for dem, landbruget gik godt, sønnerne havde uddannet sig og fået tandlægepraksisser, var Rasmus aldrig blevet helt rask igen. Han tilbragte til tider megen god tid på hospitalet, og han var hård ved sig selv. Han røg som en skorsten, og han kunne godt li' en whisky. Boris beskriver sin far – Han var et spændende menneske, det må man sige, han havde noget livserfaring. Han har nok oplevet mange ubehagelige ting, men han havde et afslappet syn på tilværelsen. Rasmus var en levemand og friluftsmenneske, ikke musikalsk. Han var meget drillevorn og ironisk anlagt. Han kunne kritisere folk både på en dannet og en udannet måde. Han var ikke hård overfor sønnerne, det mener Boris ikke, men »ordning muss sein«, og det skal børn jo lære. De fik en rimelig opdragelse, men det må andre bedømme. Rasmus døde i 1954, 59 år gammel. I 1952 havde Boris fået praksis i Svendborg og boede på gården. En måned før far Rasmus døde, havde de holdt bryllup for Boris og norske Dagny. Elena dør først mange år senere, men alt det må der fortælles om i en anden historie.

Det er en eftertanke værd, hvordan Vejlegården har dannet ramme om to meget forskel-

Boris Valentin, ca. 2010. (Privatfoto)

Noter

- ¹⁾ Født 1866, døbt Niels Peder Nordstrøm Nielsen søn af Ane Mortensen (Siwert) og Peder Nielsen i Braten.
- ²⁾ Født Jensine Rasmussen datter af indsidder Rasmus Clausen i Lundby og mor Ane Jensdatter Vej i Skovballe
- ³⁾ Iflg. Kurt Jacobsen på baggrund af studier i russiske arkiver
- ⁴⁾ Trotskisme er en socialistisk-kommunistisk retning.

Beskrivelse af tiden i Sovjet under Rasmus Valentins sidste udstationering

»Stalin startede i januar 1928 en nådesløs politik, hvor det blev bestemt, hvor meget korn hver husholdning skulle gi' fra sig. Alt kornoverskud blev beslaglagt af staten. 30.000 agenter blev sendt ud af Stalin for at finde skjulte kornlagre.

25 mio. gårdbrug blev lavet om til 250.000 store kollektive eller statsejede gårdbrug. Disse nye gårdbrug havde mere til fælles med straffekolonier end med frivillige sammenslutninger.

Sovjetstaten øgede beslaglæggelsen af korn, ikke bare fra de rige bønder, de såkaldte kulakker, men også fra almindelige og fattige bønder.«

»I december 1929 erklærede han, at kulakkerne (bønder der ejede jord selv) skulle udryddes som klasse. Det følgende år blev 700.000 bønder deporteret til fjerntliggende områder af Sovjetunionen. Mod slutningen af 1931 var der blevet deporteret i alt 1,8 mio. bønder. Til

lige, men farverige mænds liv i start/midten af forrige århundrede. Søren Lolk, der rejste en tur mod vest til Amerika, Rasmus Valentin der rejste mod øst til Rusland. Søren Lolk, der var en ideernes mand, Rasmus, der, har jeg fået indtryk af, var en handlingens mand. Søren Lolk, der var optaget af foredrag, bøger, at skrive, musik og sang – oplysning bredt set og uddannelse til alle, lidt af en puritaner. Rasmus der elskede god mad og drikke, samvær med venner, en god jagt, at finde på fremskridt i den praktiske drift. Den ene blev født på gården og overtog den og udlevede en del af sine drømme og ideer dér – en tænkningens mand. Den anden skabte på næsten mirakuløs vis selv en formue der. Sammen med egen dygtighed gjorde det ham i stand til at flytte sig fra fæstehuset i Bøgebjerg til storbonde på Vejlegården.

trods for den dårlige kornhøst i 1931 øgede myndighederne igen mængden af korn, som skulle inddrives. Det sidste skridt mod katastrofen blev taget i december 1932, da kommunistledere i Moskva beordrede kollektivbrugene til at levere alt tilgængeligt korn, selv om det betød, at de måtte levere såsæd. Da de sidste rester af korn og smør var inddraget, startede sultkatastrofen.« (Uddrag fra artiklen »Den Store hungersnød 1932-1933 og tilintetgørelsen af kulakkerne« HL – centeret, center for studier af holocaust og livssynsminoriteter)

Kilder:

Tekst om Elena Sergejevna Bereschnova af Henriette Helge (født Junge) baseret på samtaler med Boris Valentin oktober 2014. Billeder, slægtstavler og andet materiale fra Tåsinge lokalhistoriske arkiv. »Store Nordiske« En dansk verdenshistorie om teknologi, storpolitik og globalisering, af Kurt Jacobsen, Forlaget Historika/Gads Forlag A/S 2019. Og »Den røde tråd« af Kurt Jacobsen, forlaget Gyldendal 1997. Interviews med Boris Valentin maj-juli 2019. Artiklen »Den Store hungersnød 1932-1933 og tilintetgørelsen af kulakkerne« HL-centeret, center for studier af holocaust og livssynsminoriteter (hjemmesiden). Radioprogram »Tidsånd« med Christoffer Emil Bruun, podcastafsnit 'Søstrene bisp'.

Solveig Ejlersen, født 1959, opvokset på Skiftevær, Søren Lolks Vej. Bosiddende i Danmarkshuset fra 1991.